

עולם חסד יבנה

"זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד",
שהחטאים היו בהמדינות גופא בהכלל בעצמו.

בקיצור, בדור המבול הלך החטא מן הפרט אל הכלל ובסדום - מן הכלל אל הפרט...

"האומר: שלי שלי ושליך שליך - זו מידה בינונית": חברה שיחידה ("האומר", לשון יחיד) אומרים: "שלי שלי ושליך שליך" - כל אחד יעשה רק לביתו שלו, היא חברה שמידותיה "בינוניות" המה, שכן בחברה טובה כל אדם מוכן לתת משלו גם לאחרים ואינו שומר כל ממונו רק לטובת עצמו.

אבל "יש אומרים" - לשון רבים - כאשר מידה זו של אנוכיות הופכת להיות נחלת הכלל, הרי "זו מידת סדום". חברה כזו אינה יכולה לעמוד ולהתקיים אפילו שעה אחת.

ד. אלי ויזל – נאום בבית הלבן 19.4.1999

ההיפך מאהבה אינו שנאה, הוא אדישות.

ההפך מיופי אינו כיעור, הוא אדישות.

ההפך מאמונה אינו כפירה, הוא אדישות.

ההפך מחיים אינו מוות, אלא אדישות בין החיים למוות.

ה. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קא ע"ב

דאמר רבי יוחנן טוב המלכין שינים לחבירו יותר ממשקו חלב.

ו. הרב משה שילת – שווה לכל נפש, פרקי אבות פרק ה משנה י

שימו לב, המשנה לא מדברת על כמה כסף אתה נותן או לוקח מהזולת, היא מדברת אך ורק על מילים ועל גישה.

חסיד הוא מי שגם כשאין לו שקל לתת לזולת, עדיין מעניק למבקש הרגשה טובה, מפייס אותו במילים מעודדות ואומר לו את האמת: שבעיני "שלי שלך ושליך שליך". לעומת זאת, אדם אחר, עלול לפזר את ממונו לצדקה, אבל עדיין נותן לעני הרגשה שלאמיתו של דבר "שלך שלי ושלי שליך", ורק מטוב ליבי עשיתי דבר שאינו מתבקש מאליו.

לפי אמות המידה 'של מילי דחסידותא', שהן עניינה של מסכת אבות כהגדרת חז"ל, אדם כזה הוא בבחינת רשע. עליו לזנוח את תפיסתו המגושמת ולהבין ששום דבר לא שלו. העני צריך לקבל כסף, ויחד איתו הרגשה ברורה ש"שלי שליך".

ז. הרב שג"ר – פניך אבקש, פרשת וירא

ה'שם משמואל' כותב: "הנה זקני זצוקללה"ה מקאצק אמר דענין המלוכה לא היה נמצא בישראל, והיו צריכין ליקח זאת מעמון ומואב".

א. מסכת אבות, פרק ה משנה י

אֲרָבַע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, זוּ מִדָּה בִּינוּנִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, זוּ מִדַּת סָדוֹם. שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי, עִם הָאֲרָץ. שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, חֲסִיד. שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי, רָשָׁע:

ב. הרב חרל"פ – מי מרום, חלק ה עמוד לו'

ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד:

פשוט הדבר כי לולא שיטה מסוימה, לא היה אפשר שהרשעה תקיף כל כך את כל יושבי סדום ועמורה, עד שגם עשרה צדיקים לא נמצאו בתוכם, וזה עצמו היה הסימן לזה, שאם השחתתם היתה רק מצד התגרות הרשעה בלבד, לא יתכן שלא ישארו כמה צדיקים בתוך העיר, וגם היה אפשר להשפיע עליהם שיעזבו את דרכם הרעה, אמנם מכיון שזה היה להם לשיטה ולדרך, כל מה שירצו ביותר להשפיע עליהם ולדבר אל לבם נגד שיטתם, כן ירבו וכן יפרצו למלאות בדותת שיטתם.

שיטת אנשי סדום היתה מתוך אותה השאלה ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא (ב"ב י, א) "אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם" ורבי עקיבא השיב לו: "כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם", ומתוך נימוק זה באו אנשי סדום לידי שיטתם הנכזבה והשתמשו בטענה זו, אם הם נתברכו בארץ פוריה ומבורכה ואחרים יושבים בארץ מליחה, אסור להם לרחם עליהם, וכל זה בא להם מפני שחשבו שכל ענין הרחמנות הוא אך ורק מצד זה שישנם כאלה הזקוקים לרחמים, ולכן יש לו לבעל הדין להשיב אם ד' צוה וגזר שיהיו הם עניים, א"כ אסור לעשות נגד רצון ד'. אולם באמת טעות גדולה טעו בזה, שכן כל ענין הצדקה אינו בעיקר מצד הזולת, אלא שעצם נתינת הצדקה הפועלת על הזיקוק הפנימי של הנותן, היא העיקר היותר גדול, וזאת היתה תשובתו של ר"ע "כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם".

ג. הרב משה עמיאל - הגיונות אל עמי, חלק ב, פרשת וירא

ובדור סדום ועמורה אם כי חטאו רק נגד מידת הרחמים, אבל שם נעשה החטא לא רק במעשה ובתור יוצא מן הכלל, אלא גם במחשבה ובתור כלל לכל הכלל כולו. וזה שאמרה התורה "זעקת סדום ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד", הם נענשו לא כל כך על חטאתם במעשה, אלא על "זעקתם" שעשו זאת לכלל קבוע והוציאו על זה חק מיוחד ובאזהרה חמורה ובצעקה גדולה נגד כל העובר על זה. ועל כן היה עונשם של אנשי סדום ועמרה עוד קשה הרבה יותר מענשו של דור המבול.

"שלך שלי ושלי שלי רשע", אבל בזה יוכל להיות רק ה"אומר" יחיד "רשע" ולא כן ב"שלי שלי ושליך שליך" שבזה אפשר ל"יש אומרים" של "רבים", ועל זה נאמר "מידת סדום". וזה כלול בלשון התורה, שבדור המבול כתוב "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", זאת אומרת, שאף על פי שכל הכלל חטא, אבל כל אחד חטא בתור יחיד, כל אחד חשב שהוא יהיה היוצא מן הכלל, ובתיאוריה על כל פנים לא נעשה זה לדרך כבושה, אך כל אחד חשב שזהו "דרכו" שלו. לא כן בסדום ששם כתיב

90 המושג של מלוכה, של ממשלה, של אדם ששולט באדם ושל אדם שמתנשא על אדם אחר, עם כל הגאווה והצבאיות שקשורה לכך, לא היה בישראל, והיו צריכים לייבא אותו מעמון ומואב.

95 "והפירוש פשוט, כי באשר כל ישראל כאיש אחד המה, אינו שייך שאחד ישתר על חברו, כמו שאין האבר האחד שבאדם משתרר על האבר האחר, ומשה רבנו ע"ה שהיה מלך מחמת שהיה נבדל מכלל ישראל ולא היה נחשב שהוא כאבר מאברי הכלל, רק שקול משה כנגד כל ישראל, ולכך הוצרכו ישראל ליטול המלוכה מעמון ומואב, משום דקליפת מואב - גיאות, כמו שאמר הכתוב: שמענו גאון מואב גא מאד. ועל כן היתה נפש דוד המלך ע"ה טמועה בשביה בתוך קליפת מואב, כדי להוציא עניין ההתנשאות מהקליפה ולהביאה אל הקדושה, להתנשא ולהשתרר לשם שמים. ושאל המלך, שלא נתקיימה מלכותו, אמרו ז"ל משום שלא היה בו שום דופי... שהיה חסר לו כח הגיאות והשררה" (שם משמואל, במדבר, שבועות תר"ע).

100 לשאול, שהיה מזרע יוסף, לא היתה גאווה ולכן נתבטלה מלכותו. גם בעתיד, משיח בן יוסף סופו שימות. שאול היה צדיק וטהור מכדי שיתעסק בעניינים של מלוכה. את הגאווה היה צריך לייבא ממואב ולפני כן מסדום. היכן מצאתיו - בסדום.

105 מה היה חטאם של אנשי סדום? בנביא מצינו הנהגה הנהגה פזו סדום אחרת גאון שבעת להם ושלל הנהגה לה ולבנותיה ונד עניי ופזו לא הנהגה (יחזקאל טו מט). זה הכל! רק בגלל שלא נתנו צדקה ה' הפך את עירם?

110 חז"ל פירשו פסוק נוסף על סדום: פרוץ נחל מעם גר הנשפכים מני רגל דלו מאנוש ענו. ארץ ממנה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש (איוב כח ד-ה). וכתב רש"י: פרוץ נחל - על סדום ועמורה נחלי אש וגופרית... הנשפכים מני רגל - אלו אנשי סדום, ששיכחו תורת רגלי אורחים מארצם, שהיו משכיבים האורח במיטה - אם היה ארוך יותר, מקטעין רגליו, ואם היה קצר, מאריכין אותו. כך מפורש באגדה.

115 אנשי סדום חיפשו את שלוות השקט ולכן גירשו אורחים, בניגוד לאברהם, שהכניס אורחים. זה הכל? המשנה אומרת: האומר שלי ושלך שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים: זו מדת סדום (אבות פ"ה מ"י). למה זו מידת סדום?

120 על חטאם של אנשי סדום ישנו סיפור בגמרא: ההיא ריבתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא. איגלאי מילתא, שפיה דובשא ואוקמוה על איגר שורא. אתא זיבוריה ואכלוה, והיינו דכתיב: ויאמר ה' ויעקב סדום ויעמורה נחלי אש יהודה אמר רב: על עסקי ריבה (סנהדרין קט ע"ב).

125 אנשי סדום לא הסתפקו בכך שהם לא החזיקו יד עני ואביון - הם גם לא רצו שאחרים ייתנו. אצלם זו היתה שיטה, הם התנגדו לכך שמישהו ייתן. אנשי סדום היו אינדיבידואליסטים קיצוניים - לא רק באופי ולא מתוך חולשה, אלא כשיטה: צריך להיות עצמאי, אסור לקבל ואסור לתת. לשיטתם, לא צריך לפרנס את העניים, ומי שמפרנס אותם רק גורם להם רעה; שישתדרו בעצמם. מי שנותן לזולת - מקלקל אותו. כל אדם צריך לעשות הכל בעצמו וכל נתינה היא בעצם חולשה. החוזק מתבטא בכך שלא נותנים לאף אחד.

130 וכך מתבארת המשנה האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית - כאשר זה נובע מתוך חולשה. אך במקום שזו שיטה, אז זוהי מדת סדום. על דרך צחות ניתן לומר שזו הסיבה שאנשי סדום קיצצו והאריכו את רגלי האורחים - הם רצו לרמוז שלכל אחד יש אורך בפני עצמו, ושהכנסת אורחים תיצור אחידות, מצב שבו כולם שווים. נגד זה הם נלחמו. הם אמרו: תסתדר בעצמך, ולכן דאגו שאף אחד

לא ייתן לאורחים. נד עניי ופזו לא הנהגה כשיטה; אגואיזם ואינדיבידואליזם מוחלטים.

בניגוד לאינדיבידואליזם של אנשי סדום, אמרו בגמרא בשבת (קכז ע"א): גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה. הסיבה היא שקבלת פני שכינה, הקב"ה שמתגלה באדם, היא התגלות דרך הסובייקטיביות. הכנסת אורחים, לעומת זאת, מבטאת את ההפך: אני מכניס אלי אדם מבחוץ, אדם שיש לו את המציאות שלו. אם אני מכניס אורחים - בפרט ברוחניות - הרי שאני מוכן לראות לא רק את האלוקות שנמצאת בתוכי, אלא גם את זו שבאורח, לתת לו ולהתחשב בו. זה הרבה יותר גדול מההתענות הפנימית שלי ומרגשות נאצלים, אפילו כאשר הרגשות הללו הם של קבלת פני שכינה.

כדי ליצור את המשיחיות צריך את מידת הגאווה, אבל חלילה להפוך אותה לשיטה - אחרת זו מידת סדום. אצל אנשי סדום לא היתה הבחנה בין נער וזקן כיוון שהם רצו להיות עצמאיים: 'איני הבן של אבא שלי', 'איני שומע מה שהזקן שלי אומר לי', 'אני self-made man', 'אני רוצה ללמוד לבד ולהבין לבד'.

המידה של אברהם הפוכה: התבטלות, ענווה, נכונות לשמוע ולציית לחוכמת האבות ולניסיונם. אברהם הנחיל לבניו יחס של כבוד למסורת, והשריש בהם מידת דרך ארץ מתוך הרגשה שיש אבות ואין קורין אבות אלא לשלושה: אברהם, יצחק ויעקב (ברכות טז ע"ב). אברהם הנחיל את היכולת לשאוב דווקא מן המקור ולהרגיש חלק מהדורות: אני המשך של דבר שהחל הרבה שנים לפני שהגעתי ויימשך הרבה שנים אחרי שאלך מכאן. זו הרגשה של שורשיות, וזה העניין של שאל אביך ונגדך וקניך ויאמרו לך (דברים לב ז). אברהם גרם לכך שכל יהודי מרגיש שהוא האבא שלו, משום שמה שאברהם הנחיל לנו הוא מה שאנחנו. לכן מידת אברהם מחייבת התבטלות בפני זקנים.

זהו ההבדל בין האבות לבין המשיח. האבות הם היצירה של כלל ישראל, הם ההמשכיות וההתבטלות שבהן לא שייכות מלוכה והתנשאות שפירושן 'אני אומר מה לעשות'. לכן הכוח של המשיח, של העתיד - שהוא בניגוד לכוח האבות, שנמשך מן העבר אל ההווה - היה צריך לבוא דווקא מתוך אותו אינדיבידואליזם קיצוני של אנשי סדום.

ח. רבי צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק, וירא את ה

בתנחומא ר"פ זו ילמדנו רבינו כמה ברכות מתפלל אדם בכל יום כו' והאריך בזה. ולאורה אין לו שום שייכות לפי: זו רק מה שסיים תדע שכל דרכיו חסד כו' ובאמצעותה בקר את החולה כו' וזה א"ל קישור לענין התפלה. אך הענין שבפרשה זו מצאנו תפלה ראשונה שהתפלל אברהם אבינו ע"ה על סדום. שדורות הראשונים לא ידעו כלל ענין תפלה שיתפלל אדם לשנות הגזירה. ונח ששמע שעתיד הקב"ה להביא מבול לעולם לא עלה על דעתו להתפלל לבטל הגזירה. וא"א כיון שגילה לו השי"ת עונש סדום התפלל עליהם. ואף אברהם אי בזוה"ק (תולדות קלו ב) שלא מצינו שהתפלל על בנים ורק ביצחק כ' ויעתר יצחק... ואף שא"א התפלל על סדום היה בשביל אחרים אבל להתפלל על עצמו לא עלה על דעתו... ובפי' זו וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם שמזה נלמד בגמרא שתיקן אברהם תפלת שחרית והתפלה הראשונה שהתפלל א"א היה על סדום. ואף שידע השי"ת שלא יפעול בתפלתו שלא ימצא אף עשרה צדיקים. מ"מ הועילה תפלתו להציל את לוט. שממנו יצא דוד המע"ה שני מצאתי דוד עבדי ובמ"ר (פ' ג) היכן מצאתי בסדום. ודוד המע"ה שורש התפלה שני ואני תפלה והיה שליח צבור של כלל ישראל...